

Садырова М.С.¹, Сарыбаева А.Б.²

¹социол. ғ.д., әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының профессоры,
e-mail: msadyrova58@gmail.com

²«Әлеуметтану» мамандығының магистранты, e-mail: sarybaev09@mail.ru
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

**ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҮШТІЛДІЛІК САЯСАТЫНЫҢ
ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СИПАТТАМАСЫ**

Мақалада Қазақстандағы «үш тұғырлы тіл» саясатының әлеуметтік маңызы қарастырылады. Бүгінгі таңда егеменді ел болып, тәуелсіз мемлекет болып әлемге жар салып жатқан дүбірлі кезеңде қазақ ұлтының жанына сүйеу, рухына тіреу болатын басты мәселенің бірі осы – тіл мәселесі. Көптілді оқыту – жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіншілік беретін бүгінгі күнгі ең қажеттілік. Үштұғырлы тіл біздің өмірлік сұранысымыздан туындаған қажеттілік болып отыр. Қай заманда болсын, көп тілді меңгерген мемлекеттер мен халықтар өздерінің коммуникациялық және интеграциялық мүмкіндіктерін дамытып отырған. Жалпы бүгінгі Еуропада да көп тілді меңгерушілік жалпыға ортақ норма болып саналады. «Үш тұғырлы тіл» мәселесі – Қазақстан үшін өзекті, өйткені жаһандандыру және киберкеңістікке шыққан заман тілдерді білуді талап етеді. Білім мен ғылымның, экономиканың, бизнестің, саясаттың, жалпы бәсекелестіктің қарыштап дамып отырған бүгінгідей жаһандану кезеңінде Елбасы көрегендік танытып, алдымызға үш тілді білу қажеттігін қойып отыр. Әсіресе жастар алдында бірнеше тіл білу міндеті тұр. Қазақстан халқы бүкіл әлемде үш тілді пайдаланатын жоғары білімді ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар: қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі – жаһандық, экономикаға ойдағыдай, кірігу тілі деп Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев атап өткені көрсетіледі.

Түйін сөздер: үш тұғырлы тіл, Елбасы, Қазақстан халқы, қазақ тілі, мемлекеттік тіл, ұлтаралық қатынас.

Sadyrova M.S.¹, Sarybaeva A.B.²

¹D.Sociol., Professor of the Department of Sociology and Social Work, e-mail: msadyrova58@gmail.com

²Master Student of «Sociology» specialty, e-mail: sarybaev09@mail.ru
al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

Sociological characteristics trilingual policy in Kazakhstan

The article examines the social significance of the policy of the «trilingual language» in Kazakhstan. One of the main issues that today is a sovereign state and the support of the Kazakh nation during the proclamation of independence for the world is the language problem. Multilingual education is the most demanding in the world today, allowing the younger generation to freely explore the world of knowledge, to learn the secrets of world science and demonstrate their abilities. A trilingual language is a need for our vital needs. In any case, multilingual countries and peoples have developed their capacities in the field of communication and integration. In general, today's multilingualism is a common norm in Europe. The problem of the «trilingual language» is relevant for Kazakhstan, because it requires knowledge of modern languages of globalization and cyberspace. Today taking a step in the pore of globalization of development of education and science, economy, business, politics, general rivalry Head of the state in the Messages to the people of Kazakhstan underlines the necessity of knowledge of three languages, as requirement of time. Especially young people are under an obligation to know a few languages. People of Kazakhstan must be knowable in the whole world, as people highly educated, talking on three languages, Kazakh is an official language, Russian is a language of international communication and English is a language of international relation.

Key words: trilingualism, head of the state, people of Kazakhstan, the Kazakh language, state language, international relations.

Садырова М.С.¹, Сарыбаева А.Б.²

¹д.социол.н., профессор кафедры социологии и социальной работы, e-mail: msadyrova58@gmail.com

²магистрант специальности «Социология», e-mail: sarybaev09@mail.ru

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

Социологическая характеристика политики трехязычия в Казахстане

В статье рассматривается социальная значимость политики «трехязычного языка» в Казахстане. Один из основных вопросов, которые сегодня являются поддержкой казахской нации во время провозглашения независимости миру, – проблема языка. Многоязычное образование является самым требовательным сегодня в мире, позволяя молодому поколению свободно исследовать мир знаний, изучать секреты мировой науки и демонстрировать свои способности. Трехязычный язык – это потребность в наших жизненных потребностях. В любом случае многоязычные страны и народы развили свои возможности в области коммуникации и интеграции. В целом, сегодняшнее многоязычие является общей нормой в Европе.

Проблема «трехязычного языка» наиболее актуальна для Казахстана, потому что требует знания современных языков глобализации и киберпространства. В период глобализации развития образования и науки, экономики, бизнеса, политики, общего соперничества Глава государства в своих Посланиях народу Казахстана подчеркивает необходимость знания трех языков как требование времени, в особенности молодежь обязана знать несколько языков. Народ Казахстана должен быть узнаваемым во всем мире как народ высокообразованный, говорящий на трех языках: казахский язык – государственный язык, русский язык – язык межнационального общения и английский – язык международного отношения.

Ключевые слова: трехязычие, Глава государства, народ Казахстана, казахский язык, государственный язык, международные отношения.

Кіріспе

Қазақстан Республикасы территориясында тұратын халықтардың жалпы адамзаттық құндылықтарын сақтау мемлекетіміздің қазіргі кезеңдегі саясаты. Мемлекетіміздің әлемдік интеграцияға енуі тілдердің этностық дамуына әлеуметтік, моральдық, психологиялық жағдайлар туғызады, халықтар арасындағы мәдени, қоғамдық қатынастарды реттейді. Қазақстанның Мемлекеттік даму бағдарламасы шеңберінде жүзеге асып жатқан қазақстандық білім беру саясатының жалпы әлемдік трендтер жүйесінде жүзеге асырылып жатқандығын көрсетеді. Білім саласындағы реформалар Қазақстан жастарының алдында жаңа мүмкіндіктер мен перспективалар ашады. Қазақстандық үштілділік саясаты қазақстандық қоғамның уақыт талабына сай сұраныстарына жаһандану талаптарына жауап бере отырып, ашық демографиялық қоғам құру үшін қажетті алғы шарт бола отырып әлемдік қауымдастыққа интеграциялану үдірісіне елеулі ықпал етеді. Өркениетті адам тек ана тілін ғана емес, сонымен қатар қатынастың халықаралық тілдерін де білуі қажет. Сонымен қатар көптілділік білім саласындағы стратегиялық міндет бола отырып қоғамның бәсекеге төзімділігінің қалыптасуына, халықтың бірлігінің артуына, ұлтаралық келісімнің артуына ықпал етеді. Қазіргі кез-

де полилингвистік тұлғаны қалыптастыру мәселесінде жаңа бағыттарды іздеу және қалыптастырудың маңызы артуда. Үштілді білім берудің негізгі мақсаты басқа мәдениетке құрметпен қарау және түсіну сезіміне ие, әртүрлі ұлт өкілдері арасында бейбітшілік пен келісімде өмір сүруді білетін адамды қалыптастыру. Қазіргі мектеп бітіруші түлек ғылым, білім, ақпараттық технологиялар тілі ағылшын тілі болғандықтан осы тілді сапалы меңгеруі қажет. Ағылшын тілін білу мектеп бітірушісінің мамандық таңдау ауқымын территориялық тұрғыдан да кеңейтеді. Қазіргі жастарға білім алуды тек отандық жоғары оқу орындарында ғана емес, шетелдік оқу орындарында да жалғастырудың маңызы зор.

Тіл қарым-қатынас құралы ретінде баланың тұлға ретінде қалыптастыруда маңызды орын алады. Тіл арқылы бала мәдениетті, дәстүрді, ата-бабадан қалған ұлттық жетістіктерді, байлықты, ұлттық мұраны танып біле отырып әлеуметтенудің алғашқы кезеңінде қоғам, адам туралы түсініктері қалыптасады. Басқа тілдерді меңгеру арқылы баланың танымдық ауқымы кеңейе түседі.

Тіл – мәдениет факторы, біріншіден, біз ата-бабаларымыздан мұра аламыз, бұл оның ажырамас бөлігі болып табылады. Екіншіден, тіл – басты мәдениетке ие құрал. Үшіншіден, тіл – барлық мәдени тәртіптің бір бөлігі (Осипова, 2012).

Тіл адамзат қоғамының негізгі қатынас құралы болуымен бірге әрі адамды қоршаған шындық болмысының бейнесін білдіретін, ол туралы білімді сақтайтын қоғамдық өлшемі жоғары негізгі формасы. Тілдің танымдық сипаты оның атқаратын қызметінен туатыны белгілі. Тіл – шындық өмір жайында жинақталған білімді сақтаумен бірге оны болашаққа жеткізуші, ақпарат беруші әрі жаңа білім алудың, сөйтіп адамның ойлау үдерісін үнемі дамытып отыратын құрал. Когнитивтік тұрғыда тілдік таным психологиялық категориялармен бірге танымдық ғылымды қалыптастырудың аса маңызды құрамды бөлігі болып табылады (Маслова, 2008).

«Социолингвистика» деп аталатын монографиясында неміс ғалымы, тілтанушы М. Юсселер тіл саясаты мәселесіне қатысты өзгеше пікір айтады. Бұл ғалымның пікірінше: «Мемлекеттік және басқа да қоғамдық мекемелер тілдің әлеуметтік мәселесіне коммерция құралы ретінде қарауы тиіс. Мұнда ұлттық тілдің қалыптасуының әлеуметтік бағасын көтеру және ұлттық қалыптасуына әсер етер іс-шаралар жүргізу керек», – дейді (Юсселер, 1998: 198).

Филология ғылымдарының профессоры В.М. Смокотиннің айтуынша, көпшілік адамдардың екі тілді білуі иммиграцияға байланысты қатал қажеттілік негізінде пайда болады деген. Олай болса, шет тілді үйрену көбінесе қолайсыз ортада және тіл тосқауылдарын өту арқылы жүзеге асады. Әлеуметтанушылар Б. Сеймуор және Дж.Дористің зерттеулеріндегі мәліметке сүйенсек, АҚШ еліндегі иммигрант отбасыларындағы балалар өз туған тілдерінде білім алу деңгейі төмен болса, шет тілді үйрену және әлеуметтенудің жаңа жағдайларына үйрену қиын және ұзақ уақытты алады. Осылайша, Латын Америка елінен келген иммигранттардың үлгерімдері төмен болғаннан кейін, зерттеушілерді, мектеп жасындағы балаларды көптілге үйрету баланың жалпы дамуына кері әсерін тигізеді деген қорытындыға келтірді. Бұл мәліметтер адамдардың тәжірибе барысындағы тіл үйренудегі жетістіктердің әртүрлі қиындықтарын көрсетеді (Смокотин, 2010: 4-32, 110-112).

Көп тіл қағидасы әлемдік тілдердің жүйесіне әсері туралы айтылғанда С.К. Гураль және В.М. Смокотин А.де Сваананың концепциясын қарастырады. Осыған сәйкес, алты мың тілдер бір жүйеге келістірілген. Де Сваан әлем тілдерін иерархиялық топтарға бөліп, соның ішіндегі жоғарғы деңгейді гиперорталық тілдер алады.

Осындай тілдерді бөлу көп тіл саясатын тіл және білім беру салаларында жүзеге асыру қиындықтарымен түсіндіріледі. А. де Сваанның мәлімдеуінше, иерархияның жоғарғы деңгейінде тілдерді үйрену жиі болады дейді. Оның ойынша, жоғары «коммуникативті потенциалына» ие адамдар тілдерді үйрену үшін ресурстар салуды дұрыс көреді дейді. Қазіргі уақытта үйренуі бойынша әлемде ең танымал бірінші шет тілі ағылшын тілі болып табылады. Г. Уиддоусон ағылшын тілі жер шары бойынша шынайы тіл ретінде тарап жатқан жоқ, виртуальды тарап жатқан сияқты, өйткені, оның нормалары көп жағдайда қабылданбайды және сақталмайды, оның бейімделуі жүзеге асады деп көрсеткен болатын (Разумова, 2013).

Ағылшын тілінің кең тарауы, соның ішінде интернет желісі арқылы тарауы көптеген дамыған және дамушы елдердің азаматтары үшін күнделікті өмірлеріне айналып, «көп ұқсастылық» феномені пайда болады. Алайда, С.К. Гураль және В.М. Смокотин халықаралық тілді коммуникативті мақсат үшін қолдану мәдени ұқсастықты білдіру үшін ұлттық тілдің жойылуына әкелмейді деп белгілеп айтады. Индивидуальды көп тілдің тұрақтылығы екі және бірнеше тілдердің қолдану саласындағы диглоссидің (билингвизмнің ерекше түрі, белгілі бір территорияда немесе қоғамда екі тілдің немесе бір тілдің екі формасы қатар өмір сүруі) бөліну жағдайында жүзеге асады (Гураль, Смокотин, 2014: 4-9).

Қазіргі таңда бүкіл әлемде өмір сүріп жатқан адамдар сан алуан тілдік ортада өмір сүруде. Бұл жаһандық үрдістен біздің еліміз де тыс қалған жоқ. Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық дамуындағы басым бағыттардың бірі – қазақстандықтардың үш тілді меңгеруі болып табылады. Тәуелсіздікке қол жеткізген жылдардан бері әлемдегі көптеген елдермен саяси-әлеуметтік, экономикалық және мәдени байланыс жасауға кеңінен бет бұрдық. Бұл қарым-қатынастың нәтижелі болуы және ел мен елдің, халық пен халықтың өзара ынтымақтасқан бірлігін өркендетуде тіл білудің мәні күн сайын арта түсуде.

Ғылыми-әдістемелік тұрғыдан қарағанда көптілділік жалпыхалықтық немесе бұқаралық құбылыс, оның өзіндік ерекшеліктері бар және олар жан-жақты жіті зерделеуді талап етеді. Әлемдегі өркениетті мемлекеттердегі білім – экономиканың негізгі өндіруші саласы болып есептеледі. Демек, білім мен ғылым өзін-өзі жетілдіріп, өзін-өзі дамытуы тиіс, сонда ғана

ол дәйім жұртқа пайдалы бола алады. Кез келген мемлекет алдымен өзінің білімі мен ғылыми дамыту арқылы жетекші орындарға жететіндігі айқын. Ал, қазіргі таңдағы ғылыми-техникалық прогресс пен нарықтық экономика заманында еңбек ресурстарының бәсекелестігі сахнаға шығатындығы анық. Мұндағы бәсекелестік талаптары білімге негізделеді (Тамерьян, 2004: 2).

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев Қазақстанда қазақ, орыс, ағылшын тілді қолдану, енгізу туралы ойды тұңғыш рет 2006 жылы Қазақстан халқының Ассамблеясында жариялады. Ал, 2007 жылы Елбасы «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» Жолдауында «Тілдердің үш тұғырлығы» «Три – единство языков» мәдени жобасын қолға алуды ұсынған болатын. Бұдан кейін 2008 жылғы ақпандағы Қазақстан халқына Жолдауында: «Үкімет «Тілдердің үш тұғырлығы» мәдени жобасын іске асыруды жеделдетуі тиіс. Бүкіл қоғамымызды топтастырып отырған мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін оқыту сапасын арттыру қажеттігіне ерекше назар аударғым келеді», – деді (Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына «Қазақстан халқының әл-ауқатын арттыру – мемлекеттік саясаттың басты мақсаты» атты Жолдауы. 2008 жыл, 6 ақпан).

Осылайша, қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қарым-қатынас тілі және ағылшын тілі – әлемдік экономикаға, әлемдік қауымдастыққа кірігуімізге қызмет етеді деп көрсетті. Тоқтала кетсек, үш тұғырлы тіл идеясын мынадай қарапайым, әрі түсінікті формуламен көрсетуге болады: мемлекеттік тілді дамытамыз, орыс тілін қолдаймыз және ағылшын тілін үйренеміз. Сонымен бірге, Елбасы өзінің 2011 жылғы «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Мен қазіргі заманғы қазақстандық үшін үш тілді білу – әркімнің дербес табыстылығының міндетті шарты екендігін әрдайым айтып келемін. Біздің міндетіміз – 2020 жылға қарай мемлекеттік тілді білетін қазақстандықтар санын 95%-ға дейін жеткізу. 2020 жылға қарай ағылшын тілін білетін тұрғындар саны кемінде 20%-ды құрауы тиіс деп есептеймін» деген болатын (Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» атты Жолдауы. 2011 жыл, 29 қаңтар).

2011 жылғы 29 маусымда Қазақстан Республикасы Президенті Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020

жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекітті. Бұл бағдарламада үш тілді (қазақ, орыс және ағылшын) меңгерген тұрғындардың үлесін (2014 жылға қарай – 10%, 2017 жылға қарай – 12%, 2020 жылға қарай – 15%-ға дейін) ұлғайту көзделген. Бағдарламаның негізгі мақсаты ол Қазақстанда тұратын барлық этностардың тілдерін сақтай отырып, ұлт бірлігін нығайтудың аса маңызды факторы ретінде мемлекеттік тілдің кең ауқымды қолданысын қамтамасыз ететін үйлесімді тіл саясаты болып табылады.

Негізгі бөлім

Қазіргі кезде Қазақстанда үштілділік саясаты ең алдымен мемлекеттік тіл ретіндегі қазақ тілінің мәртебесі мен қолданылу аясының кеңеюі мәселесі алдыңғы қатарлы мәселе. Өйткені, ол заман ағымына қарай бейімделіп, технология мен ғылым жаңалықтарына ілесе отырып дамуы тиіс. Ал техника тіліне айналмаған тіл бұқараның қатынас құралы болудан қалады. Білім мен ғылымның, экономиканың, бизнестің, саясаттың, жалпы бәсекелестіктің қарыштап дамып отырған бүгінгідей жаһандану кезеңінде Елбасы көрегендік танытып, алдымызға үш тілді білу қажеттігін қойып отыр. Әсіресе жастар алдында бірнеше тіл білу міндеті тұр (Хасанұлы, 2013: 200). Мемлекет басшысы «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Қазақстан халқы бүкіл әлемде үш тілді пайдаланатын жоғары білімді ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар: қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі» – деген болатын («Егемен Қазақстан» – 15 желтоқсан, 2012). Бірақ, өкінішке орай Президентіміз үш тілде еркін сөйлеуге қол жеткізу жөнінде бастама көтергенде «онда біздің ұлттық тілімізге қатер төнеді» деген байыпсыз байбалам шықты. Бүгіндері Қадір Мырза Әли ағамыздың «...басқа тілдің бәрін біл, өз тіліңді құрметте» дегенін мектеп табалдырығынан жана аттаған баладан мәртебелі данаға дейін сайрап қоя береміз...

Жалпыалғанда, «Тілдердің үш тұғырлығы» тіл саясаты бағдарламасы жан-жақты сараланған зерттеудің нәтижесі. ҚР-дың алғашқы тілдік саясаттың ұстанымдары 2004 жылы қабылданды. Ал, 2017 жылдан бастап Қазақстанда үш тілді білім тәжірибесін заңды түрде енгізілді. Бұл саясаттың әлеуметтанушылар үшін зерттеуді қажет ететін жақтары тілдік әлеуметтенудегі үштілді меңгерудің орны, жалпы жеке адамның

кәсіби, мәдени дамуындағы тілдерді білудің ықпалы.

Әрбір адамның өзі туған халқы мен өзі өмір сүретін елдің тілін білу қажеттігі қазіргі жаһандық дамудың басты талабы және ерекшелігі болып табылады. Алайда, қазіргі әлеуметтік-экономикалық жаңғырту тілдік әлеуметтену бағыттарына өзінің өзгерістерін енгізуде.

ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаев тілдердің статусы туралы келесі қорытындыны зерделейді. «Қазақ тілі үш тілдің біреуі болып қалмайды. Үш тілдің біріншісі, негізгісі, бастысы, маңыздысы бола береді. Қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Және оған қамқорлық та сондай дәрежеде болады. Ал, «Орыс және ағылшын тілдерін оқып-үйрену білімнің, ұлттың бәсекеге қабілеттілігін шыңдай түсетін, экономикалық мүмкіншіліктерімізді арттыратын бірден-бір тетігі» дей келе, «жаһандануға бейімделуді, замана көшінен қалмай, осы үш тілдің үйлесіміне қол жеткізу арқылы тілімізді, дінімізді, дәстүрімізді, салт-ғұрпымызды сақтап қала аламыз (Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауын жария ету кезінде сөйлеген сөзі. – Астана, 2006).

Бірінші кезекте жастарға қазақ тілімен қатар халықаралық қатынас тілі болған ағылшын тілін үйрену олардың әлеуметтенуіне, қазіргі заман талабына сай тұлға ретінде қалыптасуына ықпалын тигізеді. Сондықтан да Қазақстан қоғамындағы білім беру саясаты көп тілде білім беруді жетілдіруге қажетті барлық жағдайлар жасалуына, кейбір гуманитарлық пәндердің шет тілінде жүргізілуіне негізделген.

Инновациялық білім берудің бір қағидасы болып табылатын тілді үйретудегі кәсіби бағытталған сипаттың қажеттілігін пәнаралық байланыстар арқылы дамыту ұсынылады. Қоғамның ортақ мәдени құрамдас бөлігі болатын, тілдерді табысты дамытудың маңызды шарты болып табылады. Жаһандану жағдайында қоғам өмірінде өзгеріске көбірек ұшырайтын тіл саласы болып отыр. Осыған байланысты түпкілікті идея кез келген тілді меңгеру осы тілде сөйлейтін халықтың мәдениетін зерделеумен тығыз байланысты болады. Сонымен қатар, қоғам мүшелерінің бірнеше тілді меңгеруінің нәтижесі болып табылатынын көптілді мәдениет негізінде білім беру қажет. Осы орайда көптілді білім беруді қалыптастыру және дамыту, оның теориялық және әдіснамалық негізін жасау да бүгінгі таңда көкейкесті болып отырғандығын ескерген жөн (СПб.: ЗЛАТОУСТ, 1999: 320).

«Көп тілде оқыту», «лингвистикалық білім», «көп тілде білім беру», «көп тілді мәдениетті тұлға», «екі тілде білім беру» тіркестерін оқи отырып, біз тіл үйренуді емес, көп тілде білім беруді байқаймыз. Тіл үйренудің барлық формаларын (ауызша, жазбаша, аудио – көріністі материалдар, т.б.), сонымен қатар дидактикалық материалдарды шектемей қолдану (Т. Әбдуәли.- Жетісу, №31. 2008).

Білім жүйесінің қазіргі заман талабына сай түбегейлі жаңаруына шет тілінің оқу пәндерінің тілі ретінде енгізілуі. Базистік оқу жоспарының республикалық компонентіне енуі болып отыр. Ол ана тілімен қатар үш тілде білім алуға жетелейді.

Қазақ тіліне мемлекеттік статустың берілуі көп тілде оқытудың проблемаларын көтереді, сонымен қатар ағылшын, орыс тілдерін жалпы білім беретін мектептерде оқытудың да маңызы артады.

Қорытынды

Қазіргі таңда біздер, жастар ағылшын тілін үйрену мен оқытудың іс жүзіндегі қажеттігін түсінудеміз. Осыған орай халықаралық стандартқа сай білім алуды да мақсат етеміз. Ағылшын тілінде білім алу – білім беруде жоғары дамыған елдерде болып отыр. Ағылшын тілін білу – қазіргі кезеңдегі байланыс шекарасының кеңеюіне, ақпараттар ағынына ілесуге, ақпараттар кеңістігінде байланыс жасауға мүмкіндік береді. Ағылшын тілі – қазақ тілінің құнарлығын, халықтың салт-дәстүрін, мәдениеті мен жетістігін жеткізуші көзі де болып отыр. Бұның бәрін объективті, геосаяси және әлеуметтік-экономикалық тенденция деп қарастырамыз. Сондықтан да білім беру ұйымдарында шет тілі ағылшын тіліне қарай ауысып, басқа тілдерді ығыстырып отырғаны анық. Мемлекетіміздің білім беру реформасында қаралған үш тілде оқыту – қазіргі кезеңдегі қажеттілік.

Үш тілде оқытуды кіргізудің жорамалы:

- қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде нығайта отырып, оқушылардың ұлттық дамуын сақтау;
- шет тілін оқытуда негізгі идеяны іске асыруда нақты белгіленген қажеттілікті анықтау;
- білім беру саласындағы жаңалықты, яғни шет тіліне оқыту идеясымен БАҚ құралдары арқылы халықты толық хабардар ету, көпшіліктің көзқарасымен санасу;
- шет тіліне оқытуды іске асыру үшін ғылыми негіздегі зерттеу жұмысын жүргізу;

– шет тілдерін оқытуды тілдерді тереңдетіп оқытатын мектептер мен орта мектептер жағдайында жүргізуге негіздеу;

– біріктірілген бірыңғай оқу жоспарын негізге ала отырып, шет тілін тереңдете оқытатын мектептердің типтік оқу жоспарларын жасау (Табынұлы Т. «Айқын апта», 2011).

Үш тілде оқытуды кезеңге бөле отырып, кадрлар, материалдық, техникалық, оқу-әдістемелік, ұйымдастырушылық жұмыстарына дайындық жасау.

Бұл жағдайлар кешенді, мақсатты түрде үш тілде оқыту проблемаларын шешуге мүмкіндік береді.

Шет тілін оқытуда жергілікті халықтың әлеуметтік, халықтық, тарихи-мәдениеттік ерекшеліктерін ескеру қажет, әр аймақ өзінің әлеуметтік, экономикалық ерекшелігімен және халықаралық байланысымен, білімдік мүмкіндігімен, кадрлық саясатымен көрінеді.

Мысалы: солтүстік облыстарда Германиямен байланыс неміс тілін үйренуді қажетсінеді. Сондай-ақ оңтүстік Қытай мемлекетінің ықпалын да есептемеске болмайды.

Тіл – қазіргі кезде аса көңіл аударарлық нәрсе қазақстандық патриотизмнің қалыптасуы мен ұлттық және жеке тұлғалық дамудың қалыптасуына тікелей бағыт-бағдар беретін

құбылыс. Үш тілде оқытуда: жеке тұлғаны қалыптастыру, тілдің жоғары статустық мазмұнын игерген, жеке тілдік ерекшелігі бар, көп тілде сөйлей алу мүмкіндігінің, тілдік қорының жетілуін, тілдік – ойлау «қабілеттіліктерінің жоғарылығын, қарым-қатынас кезіндегі сөз қорының қордалануын, ойлау мүмкіндіктерінің шапшаңдығы мен сауаттылығын және тілдік тәрбиелілігінің жоғарылығымен ерекшеленеді.

Әрине, қазір әлем дамыған, ел дамыған, экономика мен мәдениет дамыған.

Ұлттық тіл де осы мәдениеттің бір көрінісі. Өз тілінді жетік білу ол – отан алдындағы басты міндет, ал – өзге тілді білу ол мәртебе. Өзге тілді білу зор мәртебе. Өзге тілді білу ол тек сөйлеу құралы емес, сөйлеу арқылы біз өзге тілдің мәдениетімен, салт-дәстүрімен, халқымен таныса аламыз. Үш тұғырлы тілді дамытуды біз қолдауымыз керек. Өскелең ұрпақтың үш тілді оқып үйренуге ұмтылыс жасауы заман талабы, болашақ ұрпаққа қажеттілігін туындатып отыр. Өзге тілді білу ол үлкен білімгерлікке жатады. Қазақ тілі – атаның қанымен, ананың сүтімен дарыған ана тіліміз, орыс тілі жалпы ұлттық тіл, ал ағылшын тілі әлемдік деңгейдегі тілге айналмақ. Бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына қосылуға бірден-бір себепкер осы үш тілді білу.

Әдебиеттер

- Осипова Г.А. Полиязычное обучение как фактор эффективности поликультурного образования. – М., 2012.
- Маслова В.А. Когнитивная лингвистика. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 216 с.
- Юсселер М. «Социоллингвистика». – Киев, 1998. – 198 с.
- Смокотин В.М. Европейское многоязычие: от государств-наций к многоязычной и поликультурной Европе. – Томск: Издательство Томского университета, 2010. – С. 4-32, 110-112.
- Разумова Л.В. Политика мультикультурализма и современные этнокультурные и языковые процессы. http://www.sgu.ru/sites/default/files/journals/izvestiya/pdf/2013/12/13/4_razumova.pdf
- Гураль С.К., Смокотин В.М. Язык всемирного общения и языковая и культурная глобализация // Язык и культура. 2014, № 1 (25). – С. 4-9.
- Тамерьян Т.Ю. Языковая модель поликультурного мира: интерлингвокультурный аспект. – Нальчик, 2004. – С. 2.
- Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына «Қазақстан халқының әл-ауқатын арттыру – мемлекеттік саясаттың басты мақсаты» атты Жолдауы. 2008 жыл, 6 ақпан.
- Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» атты Жолдауы. 2011 жыл, 29 қаңтар.
- Хасанұлы Б. Мемлекеттік тіл: әлеумет және жастар. – Алматы, 2013. – 200 б.
- «Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы // «Егемен Қазақстан» – 15 желтоқсан, 2012.
- Қазақстан өз дамуындағы жаңа серпіліс жасау қарсаңында: Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы: Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауын жария ету кезінде сөйлеген сөзі. – Астана. 2006 жылғы 1 наурыз.
- Языковой вкус эпохи. – СПб.: ЗЛАТОУСТ, 1999. – 320 С.
- Әбдуәли Т. Үштұғырлы тілден түңілмейік // Т. Әбдуәли. – Жетісу, №31. 2008 ж.
- Табынұлы Т. «Үш тұғырлы тіл: Бәсекеге қабілетті ұлт болудың бірінші сатысы» // «Айқын апта» газеті – 2011 жыл, 29 наурыз.

References

- Osipova G. (2008). Poliyazichnoe obuchenie kak factor effektivnosti polikulturnogo obrazovaniya [Polylingual training as a factor in the effectiveness of multicultural education] – M. 315 p. (In Russian).
- Maslova V. (2008). *Cognitivnaya lingvistika* [Cognitive Linguistics] – M.: Minsk TetraSistems 216 p. (In Russian).
- Yusseler M. (1998). *Sociolingvistika* [Sociolinguistics] – M.: Kiev, 198 p. (In Russian).
- Smokotin V. (2010). Evopiiskoe mnogoyazichie: ot gosudarstv natsii k mnogoyazichnoi i polikul'turnoi Evrope [European multilingualism: from nation-states to multilingual and multicultural Europe]- M.: Tomsk, pp. 4-32, 110-112. (In Russian).
- Razumova L. (2013). Politika mul'tikul'turalizma i sovremennoe etnokul'turnoe i yazykovye processi [Politics of multiculturalism and modern ethno-cultural and linguistic processes]. *Elektronnyie issledovaniya* [Electronic resource] -http://www.sgu.ru/sites/default/files/journals/izvestiya/pdf/2013/12/13/4_razumova.pdf. (In Russian).
- Gural S, Smokotin V. (2014). Yazyk vseirnogo obsheniya i yazykovaya i kul'turnaya globalizatsiya [Language of world communication and language and cultural globalization]. *Yazyk i kul'tura* [Language and Culture], 1 (25), pp. 4-9. (In Russian).
- Tamerjan T. (2004). Yazykovaya model' polikul'turnogo mira: interlingvokul'turnyi aspekt [Language model of the polycultural world: interlingual and cultural aspect] – M.: Nalchik, 460 p. (In Russian).
- Kazakstan Respublikanin Prezidenti N.A. Nazarbayevtin Kasakstan halkyna «Kazakstan halkinin al-aukattin artyru – memleketik sayasatin basty maksaty» atti joldauy. [President of the Republic of Kazakhstan NA Nazarbayev Address of the President of the Republic of Kazakhstan to the people of Kazakhstan «Improving the welfare of the people of Kazakhstan – the main goal of the state policy»]. 6 Akpan, 2008 [February 6, 2008]. (In Kazakh language).
- Kazakstan Respublikasinin Prezidenti N.A. Nazarbayevtin Kazakstan halkyna «Bolashaktyn irgesin birge khalaimyz» atty zholdauy. [President of the Republic of Kazakhstan NA Nazarbayev The Message of the President to the people of Kazakhstan «Let's Build the Future Together»]. 29 Akpan, 2011 [January 29, 2011]. (In Kazakh language).
- Hassanuly B. (2013). Memleketik til: aleumet zhane zhastar [State language: social and youth] – M.: Almaty, 200 p.
- «Kazakhstan 2050» strategiyasy – khalyptaskan memleketin zhana saiasi bagyty» atty Kazakhstan Respublikasynyn Prezidenti N.A.Nazarbaevtyñ Kazakstan khalkyna zholdauy [Address of the President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, to the People of Kazakhstan «Strategy» Kazakhstan-2050 «- a new political course of the established state»], Egemen Kazakhstan [Egemen Kazakhstan] . 15 Zheltoksan, 2012 [December 15, 2012]. (In Kazakh language).
- Kazakhstan oz damuyndagy zhana serpilis zhasau kharsanynda: Kazakhstannyn alemdegi basekege barynsha khabiletti 50 eldin khataryna kiru strategiyasy : Elbasy Nursultan Nazarbaevtyñ Kazakstan khalkyna zholdaunyn zharia etu kezinde soilegen sozi. [Kazakhstan on the eve of a new breakthrough in its development: The Strategy of Kazakhstan's entry into the 50 most competitive countries in the world: the Address of the President Nursultan Nazarbayev to the People of Kazakhstan]. Astana. 1 Nauryz, 2006 [Astana. March 1, 2006]. (In Kazakh Language).
- ZLATOUST. (1999). Yazykovyi vkus epoxy [Language taste of the era] – M.320 p. (In Russian).
- Abduali T. (2008). Ush tугyrlı tilden tunilmeik [Let's not dwell on the trunk] – Zhetysu, №31.
- Tabynuly T. (2011). Ush tугyrlı til: basekege kabiletti ult boludyn birinshi satysy [Third Language: First Stage of Competitive Nation] «Aikyn apta» gazeti [«Aikyn week» newspaper] – March 29.